

KS. MACIEJ OSTROWSKI

TEOLOGIA SANKTUARIÓW
– ŚWIĘTYCH MIEJSC PIELGRZYMKOWYCH

THEOLOGY OF SHRINES – HOLY PILGRIMAGE PLACES

A b s t r a c t. The article focuses on selected aspects of theology of shrines, which are destinations of Christian pilgrimages. The author bases on biblical texts, particularly on these concerning the Promised Land and the Holy City of Jerusalem with its temple, further on documents of the Pontifical Council for the Pastoral Care of Migrants and Itinerants. Each earthly shrine is an expression of God's love for a human. On the one hand, God's initiative is to create a convenient place for His encounter with a man, on the other hand, a human himself searches for such a place. A shrine is a venue, where a man "has rest in God", enters into a community with Him. Simultaneously, it anticipates future communion with God in the eternity – "eternal rest in God" after efforts of the earthly pilgrimage. It is there, where a human being will achieve complete happiness and joy. Like in the past, the Promised Land and the temple in Jerusalem were places for creating unity and identity for Israelites, nowadays shrines are means of creating and enhancing Church community, which embraces comers from all over the world. The article emphasizes the fact that present shrines are not only places of intensive prayers, great liturgical celebrations, but also centres where people offer their spiritual sacrifices, do penance, further where sinners convert to God and each pilgrim renews spiritually.

Key words: shrine, pilgrimage, pastoral theology, Bible, pilgrimage ministry

Ks. prof. dr hab. MACIEJ OSTROWSKI – profesor zwyczajny teologii pastoralnej na Wydziale Teologicznym w Uniwersytecie Papieskim Jana Pawła II w Krakowie; adres do korespondencji: ul. Kanonicza 9, 31-002 Kraków; e-mail: maciej.ostrowski@upjp2.edu.pl

Rev. Dr. hab. MACIEJ OSTROWSKI – professor of the Pastoral Theology in the Department of the Pastoral Theology at the Pontifical University of John Paul II in Cracow; address for correspondence: ul. Kanonicza 9, 31-002 Kraków; e-mail: maciej.ostrowski@upjp2.edu.pl

Celem każdej pielgrzymki jest dotarcie do świętego miejsca – sanktuarium. Tam pielgrzym spodziewa się bliższego spotkania z Bogiem bądź z Jego świętymi. Chce oddać Jemu cześć, a zarazem liczy na uzyskanie upragnionej łaski. Miejscem świętym dla chrześcijan najczęściej jest sakralna budowla – kościół, kaplica – ale niekiedy obszerniejsza przestrzeń, zwykle otaczająca tę budowlę. Przykładem mogą być Kalwarie z kompleksami tzw. Drózek, rozłożonych nawet na znacznej przestrzeni. Miejsce święte – sanktuarium w przekonaniu pielgrzyma jest własnością samego Boga lub Jego świętych, którzy w ziemskim życiu odzwierciedlali Jego świętość. Jest on też przeświadczony, że tam właśnie, intensywniej niż w każdym innym miejscu, na przykład we własnym kościele parafialnym, ujawnia się działanie Bożej łaski. To przekonanie pociąga go, by wyjść ze swej rodzinnej miejscowości i wyruszyć w pielgrzymią drogę. Święte miejsca istniały od zarania dziejów w niemal każdej religii. W artykule chcemy scharakteryzować chrześcijańską teologię tych miejsc, nawiązując w szczególności do biblijnych tekstów Starego i Nowego Testamentu. Z okazji celebracji wielkiego jubileuszu roku 2000 Stolica Apostolska wydała osobny dokument, który bardzo obszernie rozbudowuje teologię świętych miejsc chrześcijańskich, a zarazem daje wskazania odnośnie do duszpasterstwa w nich¹. Posłuży on nam jako jedno z najważniejszych źródeł. Mamy świadomość, że podjęty temat jest bardzo obszerny, toteż przedstawimy tylko jego zarys.

I. BOŻA INICJATYWA – KREOWANIE MIEJSCA ŚWIĘTEGO

Jak powiedzieliśmy, pielgrzym wyrusza w drogę, by dotrzeć do miejsca świętego, w którym pragnie spotkać się bliżej z Bogiem. Przez wieki w wielu geograficznych punktach na świecie wybudowano liczne sanktuaria. Powstały one tam, gdzie człowiek doświadczył mocniej obecności Boga. W przekonaniu ludzi mają one stworzyć sprzyjające warunki do nawiązania duchowej łączności z Bogiem. Jak podkreśla zacytowany na początku dokument Stolicy Apostolskiej, to jednak nie człowiek dał początek sanktuarium. To Bóg sam chciał zbliżyć się do człowieka, by otworzyć mu drogę ku sobie. Jak pisze

¹ PAPIESKA RADA DS. DUSZPASTERSTWA MIGRANTÓW I PODRÓŻNYCH. *Sanktuarium. Pamięć, obecność i prorocstwo Boga żywego*. 8.05.1999. W: *Duszpasterstwo pielgrzymów i turystów. Wybór wypowiedzi i dokumentów kościelnych*. Opr. M. Ostrowski. Kraków: Wydawnictwo św. Stanisława BM 2003 s. 98-131.

św. Jan Apostoł: „Bóg sam pierwszy nas umiłował” (1J 4,19) i „zesłał Syna swego Jednorodzonego na świat” (1J 4,9). Pielgrzymi rozpoznają w sanktuarium „znak żyjącego wśród nas Chrystusa [...] inicjatywę miłości Boga żywego podjętą dla ludzi”².

Bóg objawił się Mojżeszowi na pustyni w krzaku gorejącym, by oznajmić swoje zamiary wobec ludu wybranego. Uzewnętrznił swoją troskę o przygnębionych niewolą Izraelitów i powołał Mojżesza na przywódcę, który mocą z wysoka miał wyprowadzić lud z Egiptu. To właśnie miejsce stało się poprzez obecność Boga „ziemią świętą”. Stąd Bóg zażądał od Mojżesza zdjęcia sandałów z nóg z szacunku dla Świętej Obecności (Wj 3,1-10). To obecność Boga, Jego działanie uświęca każde sanktuarium i każe każdemu pielgrzymowi pochylić się z szacunkiem przed Świętym.

Z drugiej jednak strony, sam człowiek poszukuje Boga. Wyrażają to sugestywnie słowa Psalmu: „Boże, Ty Boże mój, Ciebie szukam [...]. W świątyni tak się wpatruję w Ciebie, bym ujrział twą potęgę i chwałę” (Ps 63,2-3). Człowiek poszukuje takiego miejsca na ziemi, które ułatwi mu spotkanie z Bogiem i bliższe Jego poznanie. Drogi Boże „z wysoka” spotykają się z drogami ludzkimi, „ziemskimi”; zamiary Boże z pragnieniami ludzkimi.

II. MIEJSCE ŚWIĘTE WEJŚCIEM W BOŻY ODPOCZYNEK

Biblia często przedstawia wędrówki do celów. To Bóg najczęściej wyznacza człowiekowi cel podróży. Dotarcie do niego stanowi wypełnienie Bożych zamiarów. Osiągnięcie każdego ziemskiego celu łączy się z odpoczynkiem, zadowoleniem i radością. Jest to z jednej strony wypoczynek fizyczny (rekreacja sił osłabionych podróżą); z drugiej czas na zatrzymanie się, przemyślenia, nie zakłóconą niczym modlitwę – duchowym odpocznieniem. W biblijnym kontekście dotarcie do celu wyznaczonego przez Boga wiąże się z głębokim doświadczeniem duchowym: odczuciem Bożej bliskości, doznaniem pełni, odkryciem na nowo sensu życia. Przyjrzyjmy się historii *exodus* Izraela. Celem wędrówki narodu wybranego z Egiptu było dotarcie do obiecanej im przez Boga Ziemi Obiecanej. Z ludzkiego punktu widzenia ziemia ta miała stać się miejscem odpoczynku po długich trudach drogi przez

² Tamże nr 5 s. 105. Dokument powołuje się na Teodoretę z Cyru (*Historia Religiosa* 29, 7).

pustynię. Ale była ona przede wszystkim, według słów Psalmu, miejscem odpoczynku samego Boga, jako Jego własność³. Bóg pragnął podzielić się odpoczynkiem ze swoim ludem. Istotą tego odpoczynku było nie tyle rekreowanie sił po zmęczeniu czterdziestoletnią wędrówką przez pustynię, ile przeżyciem radości z osiągnięcia celu wyznaczonego przez Boga, zażywaniem pokoju i finalnym przypieczętowaniem Bożej obietnicy. Naród wybrany ostatecznie przekonał się, że Bóg go nie opuścił i trwa nad nim Jego opieka. Wędrujący po pustyni odczytali ten odpoczynek jako wejście w głęboką, nową wspólnotę ze swym Bogiem Jahwe. Spoczynek w ziemi Kanaan stał się dla Izraelitów nagrodą za wierność przymierzu z ich Bogiem.

Praobrazem wszystkich współczesnych miejsc świętych stało się święte miasto Jerozolima (por. Syr 36,12), a w nim szczególnie świątynia. Dobitnie mówi o jerozolimskiej świątyni psalmista: „Wyrusz Panie na miejsce Twego odpoczynku, Ty i Twoja arka pełna chwały [...]. To jest miejsce mego odpoczynku na wieki, tu będę mieszkał” (Ps 132,8.14). Świątynia i cała Jerozolima była celem pielgrzymek Izraelitów nakazanych przez prawo (por. Pwt 15,16-17; Wj 34,24). Miejsca te stały się dla nich poniekąd nową Ziemią Obiecaną, w której Bóg dzieli się swym odpoczynkiem z pielgrzymami⁴. Tu pątnicy stawali w obecności Boga i przeżywali głęboką radość. Pisze o niej prorok Izajasz: „Przybędą na Syjon z radosnym śpiewem, ze szczęściem wiecznym na czołach. Osiągną radość i szczęście, ustąpi smutek i wzdychanie” (35,10). Święte miasto i jego świątynia były dla Izraelitów świadectwem nieustannej miłości i opieki ze strony Boga, jak też trwałości przymierza zawartego z Nim. Co więcej, były one miejscem ciągłego odnawiania i uaktualniania tego przymierza. Tu naród zobowiązywał się stale na nowo żyć w wierności Bogu i Jego prawu. Przestrzeń miasta Jerozolimy i jej świątyni nosiła sakralne piętno, a zarazem była pełna uświęcającej mocy ze strony Bożej łaski. Stawała się ośrodkiem uświęcenia człowieka. Pielgrzym powracał do swego domu odnowiony duchowo i uświęcony.

Pielgrzymi zdążający współcześnie do świętych miejsc, spodziewają się w nich przeżycia szczególnie intensywnie bliskości Boga. O „kondensacji” Bożej obecności w świętej przestrzeni świadczą doznawane przez nich łaski. Większość z Bożych darów jest znana tylko obdarowanym, ale są także, choć

³ „Przeto przysięgłem w moim gniewie: Nie wejdą do [miejsca] mego odpoczynku” (Ps 95, 11).

⁴ Por. K. ROMANIUK. *Biblijna teologia odpoczynku*. Warszawa: Wyd. Sióstr Loretanek 1992 s. 8-12.

nieliczne, uznane oficjalnie uzdrowienia, cuda i objawienia. Gdy pielgrzymi po trudach drogi osiągną cel, spragnieni są odpoczynku. Miejsce święte z pewnością staje się dla nich oazą rekreacji fizycznych sił. Daleko ważniejszy jest jednak odpoczynek duchowy – przebywanie w obecności Boga. Bóg sam staje się odpoczynkiem dla wierzących w Niego. Jest to czas odalenia od obciążających człowieka problemów codziennego życia, zagłębienia się w modlitwie i refleksji nad sensem życia. Zadaniem sanktuariów (miejsc pielgrzymkowych) jest stworzenie odpowiednich warunków do tego rodzaju przeżyć⁵. We współczesnym świecie, pełnym pośpiechu i obciążających człowieka wrażeń, bodajże większych niż w innych epokach, ów czas spokoju i duchowego wyciszenia jest szczególnie cenny⁶.

III. ZAPOWIEDŹ ESCHATOLOGICZNEJ SZCZĘŚLIWOŚCI

Powróćmy do obrazu Jerozolimy i jej świątyni. Góra, na której stał przybytek Pana, stała się dla narodu wybranego symbolem zbawienia. Psalm 15 stawia pytanie: „kto będzie przebywał w Twym przybytku, Panie, kto zamieszka na Twojej świętej górze?” (15,1). I od razu odpowiada: „ten, który postępuje bez skazy, działa sprawiedliwie” (15,2). Wskazuje zatem, że tylko człowiek zachowujący Boże prawo dostąpi zbawienia. Pielgrzymi wstępujący na górę przybytku w Jerozolimie mogli przeżywać przedsmak przyszłego szczęścia przebywania u Boga podczas świętowania w świątyni. Szczęście przebywających w świątyni odzwierciedla między innymi Psalm 84. Czytamy w nim: „Błogosławieni, którzy mieszkają w domu Twoim, Panie, nieustannie cię wychwalają” (84,5). Bramy jerozolimskiej świątyni symbolizowały przejście do innej, ponadziemskiej rzeczywistości. Stawały się poniekąd bramami samego nieba. Po jednej ich stronie pozostawało to, co określamy terminem *profanum*. Po drugiej znajdowało się *sacrum*. Przytoczmy inną biblijną scenę: proroczy sen Jakuba. Patriarcha ujrzał w nim drabinę łączącą ziemię z niebem. Na miejscu snu postawił stelę, zapowiedź przyszłej świątyni. Mówił o nim: „O jakże miejsce to przejmuje grozą! Prawdziwie jest to dom Boga

⁵ Por. M. OSTROWSKI. *Jesteśmy pielgrzymami przed Tobą. Posługa duszpasterska wśród pielgrzymów*. Kraków: Wyd. Naukowe PAT 2005 s. 215-216.

⁶ Por. M. OSTROWSKI. *Duszpasterstwo wobec problemu wolnego czasu człowieka. Aspekt moralno-pastoralny ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień turystyki*. Kraków: Wyd. Naukowe PAT 1996 s. 45.

i brama nieba” (Rdz 28,17). Ziemia Obiecana, Jerozolima i jej świątynia stały się eschatologicznymi symbolami radości wiecznego przebywania w bliskości z Bogiem.

Warto w tym miejscu przytoczyć inne biblijne słowa z Księgi Izajasza: „Stanie się na końcu czasów, że góra świątyni Pana stanie mocno na wierzchu gór [...] wszystkie narody do niej popłyną [...] i rzekną «chodźcie wstąpmy na górę Pana do świątyni Boga Jakuba!»” (2,2-3). Prorok wskazuje na eschatologiczne czasy, kiedy to nie tylko Izrael, ale zbawieni ze wszystkich narodów zgromadzą się w Królestwie Bożym. Góra świątyni i sam świątynia – cel pielgrzymek – wyobraża cel ostatecznej pielgrzymki całej ludzkości. Jak powie w innym miejscu autor Listu do Hebrajczyków: „Nie mamy tutaj trwałego miasta, ale szukamy tego, które ma przyjść” (13,14). Cel pielgrzymki symbolizuje dom wiecznie trwały w niebie, gdzie zgodnie z odwiecznym planem, Bóg pragnie, by wszyscy ludzie przebywali we wspólnocie z Nim⁷.

Każde sanktuarium – święte miejsce pielgrzymkowe – staje się symbolem „nowej Ziemi Obiecanej” – „nowego nieba i nowej ziemi” (Ap 21,1). Dla wierzących jest nią wieczne przebywanie z Bogiem w niebie oraz wieczny odpoczynek w Jego Królestwie. Jak czytamy w cytowanym dokumencie Stolicy Apostolskiej: „W sanktuarium potwierdza się eschatologiczny wymiar wiary chrześcijańskiej, czyli jej dążenie ku pełni Królestwa”. Stąd też pełni ono funkcję proroczą, jako znak nadziei⁸, która wzywa człowieka do osiągnięcia definitywnego i ostatecznego celu, „ostatecznej i definitywnej ojczyzny”, „niebieskiego Jeruzalem”, jakim jest wiecznie trwająca wspólnota z Bogiem. Pomaga nam, „abyśmy rozpoznali, dokąd idziemy, ku jakiemu celowi zwraca się nasza pielgrzymka w życiu i w historii”⁹. Szczególnym momentem antycypowania eschatologicznych rzeczywistości jest liturgia odprawiana w miejscach świętych. Jak wskazuje Sobór Watykański II: „Ziemska liturgia daje nam przedsmak uczestnictwa w liturgii niebiańskiej, sprawowanej w mieście świętym, Jeruzalem, do którego pielgrzymujemy, gdzie Chrystus zasiada po prawicy Boga jako sługa świątyni i prawdziwego przybytku (por. Ap 21,2;

⁷ Por. Discorso di Giovanni Paolo II ai partecipanti al I Congresso Mondiale della Pastorale dei Santuari e dei Pellegrinaggi. 28.02.1992. W: http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/speeches/1992/february/documents/hf_jp-ii_spe_19920228_pastorale-santuari_it.html [dostęp: 25.03.2014].

⁸ PAPIESKA RADA DS. DUSZPASTERSTWA MIGRANTÓW I PODRÓŻNYCH. *Sanktuarium* nr 16 s. 126.

⁹ Tamże nr 13 s. 121.

Kol 3,1; Hbr 8,2)” (KL 10). Można zatem powiedzieć, że sanktuarium stanowi kultyczno-ceremonialny ośrodek antycypowania celu życia, a obchodzone tam uroczystości wraz z ich świątecznym wystrojem są poniekąd obrazem niebiańskiego wypełnienia¹⁰.

IV. TOŻSAMOŚĆ I GODNOŚĆ

Nawiążmy ponownie do biblijnych obrazów opisanych w poprzednim paragrafie. Po długim okresie niewoli, wyzysku przez obcych, pozbawienia ojczyzny, a potem niepewności związanej z błakaniem się po pustyni, Izraelici dotarli do Ziemi Obiecanej. Jako naród doświadczyli wolności i suwerenności. Znaleźli się na swojej własnej ziemi darowanej im przez Pana. Sami stali się jej panami. Na nowo odczuli swoją godność i tożsamość (por. Joz 24,1-28).

Centrum Ziemi Obiecanej stało się święte miasto Jerozolima, a w nim świątynia Pańska. Tam Bóg schylał się do swojego ludu, by wraz z nim zamieszkać. A raczej to sam Bóg zapraszał do zamieszkania ludu wraz z Nim (por. Ap 21,3). Przestrzenie te były dla narodu wybranego gwarantem jego trwania i tożsamości. Chodziło tu nie tyle o określony widzialny obszar – miasto z jego zabudową, świątynię z jej murami – ile o samego Boga, którego obecność spoczęła w świątyni i mieście. Boga, który sam gromadzi w jedno rozproszony w różnych stronach naród i opiekuje się nim. Psalmista przyrównuje obecność Jahwe do skały, na której utwierdzony jest święty przybytek. Na tej skale zbudowane są plemiona Izraela (Ps 46,1-8; por. Pwt 32,18; Ps 18,3). Ezechiel powie, że Pan dopuścił do rozproszenia swój naród, ale teraz gromadzi go i daje mu w posiadanie ziemię, a sam staje się pośród nich świątynią i tak Izraelici będą „moim ludem, a ja będę ich Bogiem” (Ez 11,14-20).

Podobnie jak Izraelici w Ziemi Obiecanej i świętym mieście doświadczała swej narodowej jedności (identyfikacji) i godności, tak przed pielgrzymami przybywającymi do sanktuariów (miejsc świętych) otwiera się szansa odkrywania na nowo swej chrześcijańskiej tożsamości. Spotykają się tam bliżej z Bogiem poprzez modlitwę i sakramenty, w intensywny sposób słuchają sło-

¹⁰ Por. I.W. FRANK. *Gründe und Anlässe für die Wallfahrt*. W: *Wallfahrt. Hinführung, Modelle, Materialien*. Red. R. Breitenbach. Mainz: Matthias Grünewald 1993 s. 58; J. PIEPER. *Musse und Kult*. München: Kösel 1989 s. 82-85.

wa Bożego, sami niejako „wbudowują się w Chrystusa” – pogłębiają więź z Nim – jako żywe kamienie, żywej świątyni (por. 1 P 2,5). Pielgrzymowanie często jest nazywane rekolekcjami w drodze, a działalność duszpasterska w sanktuarium sprzyja pogłębianiu wiary i powrotu do jej korzeni¹¹. Tą drogą umacnia się chrześcijańska tożsamość. Z drugiej strony, te same przeżycia sprzyjają głębokiemu nawróceniu, doświadczeniu na nowo życia dziecka Bożego. Tak ożywia się w pielgrzymie przekonanie o jego chrześcijańskiej godności. Miejsce święte – podobnie jak dla Izraelitów Jerozolima i jej świątynia – symbolizuje dla dzisiejszych pielgrzymów wieczne, nieprzemijające wartości ewangeliczne, trwałe odniesienie naszej wiary i ziemskich dążeń.

V. MIEJSCE BUDOWANIA WSPÓLNOTY EKLEZJALNEJ

Wróćmy do cytowanych już słów Izajasza „Stanie się na końcu czasów, że góra świątyni Pana stanie mocno na wierzchołku gór [...] wszystkie narody do niej popłyną” (2,2-3). Jak zaznaczyliśmy wcześniej, świątynia Izraelska była znakiem jedności narodu wybranego, jednego kultu kierowanego ku jednemu Bogu Jahwe. Jedność budowała się poprzez pielgrzymowanie do jednej świątyni. Tekst proroka nawiązuje do owej tradycji pielgrzymowania nakazanej przez prawo. Równocześnie wskazuje na przyszłe czasy mesjańskie. Góra Syjon i Jerozolima symbolizują centrum religijne wszystkich narodów. W Nowym Testamencie będzie nim Kościół Chrystusowy. W dniu Pięćdziesiątnicy – Zesłania Ducha Świętego w Jerozolimie zgromadzili się w pielgrzymce „Żydzi ze wszystkich narodów pod słońcem” (Dz 2,5) i zostali w cudowny sposób zjednoczeni mocą Ducha Bożego. Był to moment, gdy pielgrzymka do świętego miasta nakazana członkom narodu wybranego jeszcze przez Stary Testament nabrała nowej jakości. Odtąd wierzący w Chrystusa – nowy naród wybrany – ze wszystkich narodów świata pielgrzymują, by zgromadzić się w jednym Kościele, wokół nowej świątyni, jaką jest sam Chrystus (por. J 2,19-21; Ap 21,22).

Każde miejsce święte chrześcijan jest otwarte dla wszystkich przybyszów, pielgrzymów ze wszystkich narodów. Jest ono obszarem nie tylko ludzkiego zgromadzenia, ale i jednoczenia, szczególnie gdy sprawowana jest tam Eu-

¹¹ PAPIESKA RADA DS. DUSZPASTERSTWA MIGRANTÓW I PODRÓŻNYCH. *Sanktuarium* nr 10 s. 113-115.

charystia. Sanktuaria są ośrodkami, do których przybywają pielgrzymi z różnych stron świata, różniący się językiem, kulturą, wiekiem bądź stanem życia. W epoce, gdy ułatwienia komunikacyjne otwierają możliwość szybkiego docierania do wielu zakątków świata, miejsca święte nabierają charakteru międzynarodowego i ponadregionalnego. Mimo różnic dzielących pielgrzymów, łączą ich podobne pragnienia bliższego spotkania z Bogiem i otrzymania Jego łask. Stają oni do modlitwy jako jeden Kościół Chrystusowy przed tym samym Bogiem. Budują jedną wspólnotę wokół Chrystusa – Głowy. Uczestniczą w tych samych sakramentach, szczególnie w Eucharystii. We wzajemnych kontaktach następuje wymiana różnych tradycji, np. stylu modlitwy, sprawowania liturgii bądź religijnych zwyczajów. Pielgrzymi mają poniekąd okazję dotykającego doświadczenia powszechności i uniwersalności Kościoła. Ten Kościół, mimo że składa się z wielorakich, różniących się od siebie członków, jest tym samym, jednym Kościołem, do którego należy każdy z nich indywidualnie. Stanowi jedną wspólnotę, w której wszyscy pielgrzymujemy naprzeciw Pana. Tego rodzaju przeżycia mają pozytywny wpływ na identyfikację poszczególnych wierzących z całym Kościołem. A zatem powtórzmy to, co było już zaznaczone, doświadczenie na wspólnotowej płaszczyźnie chrześcijańskiej tożsamości.

Jak podkreśla cytowany dokument Papieskiej Rady do spraw Duszpasterstwa Migrantów i Podróżnych, sanktuarium jest miejscem budowania wspólnoty eklezjalnej. Pielgrzymi „stają się sanktuarium «kamieni żywych», a przez to są w stanie przeżyć odnowione doświadczenie wspólnoty wiary i świętości, jaką jest Kościół”. Dalej dokument mówi, że dzięki działaniu Ducha Świętego, pielgrzymi mogą poznać bogactwo i różnorodność Kościoła, a przez to też otworzyć się ku innym, podjąć odpowiedzialność za nich i podjąć służbę dla innych tym darem, który każdy z nich posiada¹². Każde miejsce święte ma zatem możliwość głębszego formowania wspólnoty Kościoła i odpowiedzialności wszystkich wierzących za Kościół.

VI. MIEJSCE MODLITWY, POKUTY I ODNOWY

Trzeba wreszcie wspomnieć bodajże jeden z najczęstszych motywów, które przyciągają pielgrzymów do świętych miejsc. Pielgrzymują oni, by jednoczyć

¹² Tamże nr 12 s. 118.

się z Bogiem przez modlitwę, wychwalać Go i składać Mu ofiary. Jerozolimscy pielgrzymi, wstępując po stopniach świątyni, śpiewali radosne pieśni zwane *Psalmami stopni (gradualnymi)*¹³. Jeden z nich głosi: „Tam wstępują pokolenia, pokolenia Pańskie, według prawa Izraela, aby wielbić imię Pana” (Ps 122,4). W innym Psalmie czytamy: „Złożę w Jego przybytku ofiary radości, zaśpiewam i zagram Panu” (Ps 27,6). Okres pobytu w świątyni był czasem dziękczynienia za doznane od Boga dary i składania Mu ofiar. Miejsce to stawało się centrum kultu dla całego narodu i głównym ośrodkiem uwielbienia Boga, niejako sercem jednoczenia się z Nim.

Dokument Papieskiej Rady do spraw Duszpasterstwa Migrantów i Podróżnych o pielgrzymowaniu określa miejsca święte, jako znaki modlitwy, pokuty i odnowy¹⁴. W nich w szczególny sposób intensyfikuje się religijne życie Kościoła. Tu bardziej niż gdzie indziej ma rozwijać się kultyczny i modlitewny jego nurt. Jak naród wybrany w Ziemi Obiecanej doświadczył na nowo swej wolności, tak pielgrzymi przebywający w sanktuarium mają szansę zakosztowania duchowej wolności: nawrócenia, odnowy swego życia i doświadczenia na nowo życia dziecka Bożego. Tu poprzez słuchanie Bożego słowa, intensywny udział w sakramentach są wzywani do odnowy życia – szczególnie w sakramencie pokuty i Eucharystii – ale też otrzymują odpowiednią ku temu pomoc. Ich pobyt w miejscu pielgrzymkowym stanowi zobowiązanie na przyszłość do życia w bojaźni Bożej¹⁵.

Równocześnie pielgrzymi składają w sanktuarium szczególny dar swojej ofiary trudu i niewygód drogi. Jak określił to jeden z teologów, „modlą się stopami”¹⁶. Ich cielesne wysiłki, zwłaszcza podczas pieszych pielgrzymek, są poniekąd pomnożeniem, wzmocnieniem modlitw: dziękczynień, prośb i pokuty za grzechy.

¹³ Psalmi stopni były śpiewane podczas wstępowania do jerozolimskiej świątyni.

¹⁴ PAPIESKA RADA DS. DUSZPASTERSTWA MIGRANTÓW I PODRÓŻNYCH. *Pielgrzymka w Wielkim Jubileuszu Roku 2000*. 25.04.1998. W: *Duszpasterstwo pielgrzymów i turystów* nr 20 s. 73-74.

¹⁵ Tamże nr 7 s. 61-62.

¹⁶ Por. E. MIELENBRINK. *Beten mit den Füßen. Über Geschichte, Frömmigkeit und Praxis von Wallfahrten*. Düsseldorf: Klens 1993.

VII. RADOŚĆ PIELGRZYMÓW

Jak już zauważyliśmy, osiągnięcie celu pielgrzymki jest dla pątników źródłem radości¹⁷. Im większe były trudy i doświadczenia drogi, tym mocniejsze staje się przeżycie radości w świętym miejscu. U celu pielgrzymki wszystkie wysiłki idą w zapomnienie. Pozostaje szczęśliwa świadomość osiągnięcia zamierzeń i pragnień. Radość pielgrzymy płynie z możliwości przebywania blisko Pana, ale też przebywania we wspólnocie braci w wierze. Psalmi wstępujących do jerozolimskiej świątyni są pełne radości z powodu zbliżania się do przybytku, w którym obecny jest Bóg¹⁸. Jeden z nich wyraża radość pielgrzymy: „Uradowałem się, gdy mi powiedziano: «Pójdziemy do domu Pańskiego»” (122,1). Inny chwali wspólnotę braci: „O jak dobrze i jak miło, gdy bracia mieszkają razem” (133,1). Jest to też radość z otrzymanego w sanktuarium daru przebaczenia i pojednania z Bogiem. Rodzi się ona z serca uwolnionego z grzechu i napełnionego na nowo łaską (por. Ps 130). Tego rodzaju radość, w myśl słów Chrystusa, jest trwała i nikt jej nie może człowiekowi odebrać (por. J 15,11; 16,23). Przytaczany kilkakrotnie dokument Papieskiej Rady do spraw Duszpasterstwa Migrantów i Podróżnych podkreśla: „W sanktuarium lud Boży uczy się być «Kościołem radości»”. Sanktuarium – jak już wspomniano – jest przypomnieniem bliskości i działania Boga pośród ludzi. Ta obecność daje pewność, że pomimo trudów związanych z życiem doczesnym, jego cierpienie i doświadczenia – pielgrzymki na tej ziemi – „widać jutrzeźkę przyszłości, że Królestwo Boże jest już obecne i dlatego nasze serce może być już pełne radości, ufności i nadziei”¹⁹. Pielgrzymi mogą także i dziś uczynić swoją pełną radości modlitwą starotestamentalne *Psalmy stopni*.

*

Artykuł nasz z pewnością nie wyczerpał bogatej tematyki teologii miejsc świętych. Skoncentrował się na analizie wybranych biblijnych tekstów, które stały się podstawą do formułowania teologicznych wniosków. Sformułował tylko skromne pastoralne konkluzje. Możemy jednak w jego świetle skon-

¹⁷ Por. tamże s. 55.

¹⁸ Por. Psalmi 120-134.

¹⁹ PAPIESKA RADA DS. DUSZPASTERSTWA MIGRANTÓW I PODRÓŻNYCH. *Sanktuarium* nr 14 s. 123.

struować, jak się wydaje, jeden z ważnych wniosków: w dechrystianizujących się krajach współczesnego świata, zwłaszcza Europy, w których niekiedy następuje rozkład tkanki Kościoła, miejsca święte mają szansę stawania się nie tylko ośrodkami odnowy wiary, ale umocnienia Kościoła, niekiedy wręcz jego odbudowy. Będąc znakiem nowej ziemi i nowego nieba, dają nadzieję ponownego ożywienia chrześcijańskiego życia. Stają się zatem ważnymi ośrodkami nowej ewangelizacji²⁰.

BIBLIOGRAFIA

- Discorso di Giovanni Paolo II ai partecipanti al I Congresso Mondiale della Pastorale dei Santuari e dei Pellegrinaggi, 28 febbraio 1992. W: http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/speeches/1992/february/documents/hf_jp-ii_spe_19920228_pastorale-santuari_it.html [dostęp: 25.03.2014].
- MIELENBRINK M.: *Beten mit den Füßen. Über Geschichte, Frömmigkeit und Praxis von Wallfahrten*. Kevelaer–Düsseldorf: Klens 1993.
- NAPIÓRKOWSKI S.C., PRZYGODA W.: *Sanktuarium*. W: *Leksykon teologii pastoralnej*. Red. R. Kamiński, W. Przygoda, M. Fiałkowski. Lublin: TN KUL 2006 s. 769-772.
- OSTROWSKI M.: *Duszpasterstwo wobec problemu wolnego czasu człowieka. Aspekt moralno-pastoralny ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień turystyki*. Kraków: Wyd. Naukowe PAT 1996.
- OSTROWSKI M.: *Jesteśmy pielgrzymami przed Tobą. Posługa duszpasterska wśród pielgrzymów*. Kraków: Wyd. Naukowe PAT 2005.
- PAPIESKA RADA DS. DUSZPASTERSTWA MIGRANTÓW I PODRÓŻNYCH. *Pielgrzymka w Wielkim Jubileuszu Roku 2000*. 25.04.1998. W: *Duszpasterstwo pielgrzymów i turystów. Wybór wypowiedzi i dokumentów kościelnych*. Opr. M. Ostrowski. Kraków: Wydawnictwo św. Stanisława BM 2003 s. 57-97.
- PAPIESKA RADA DS. DUSZPASTERSTWA MIGRANTÓW I PODRÓŻNYCH. *Sanktuarium. Pamięć, obecność i proroctwo Boga żywego*. 8.05.1999. W: *Duszpasterstwo pielgrzymów i turystów. Wybór wypowiedzi i dokumentów kościelnych*. Opr. M. Ostrowski. Kraków: Wydawnictwo św. Stanisława BM 2003 s. 98-131.
- PIEPER J.: *Musse und Kult*. München: Kösel 1989.

²⁰ Por. tamże nr 10 s. 114; por. S.C. NAPIÓRKOWSKI, W. PRZYGODA. *Sanktuarium*. W: *Leksykon teologii pastoralnej*. Red. R. Kamiński, W. Przygoda, M. Fiałkowski. Lublin: TN KUL 2006 s. 769-772.

- ROMANIUK K.: Biblijna teologia odpoczynku. Warszawa: Wyd. Sióstr Loretanek 1992.
- Wallfahrt. Hinführung, Modelle, Materialien. Hrsg. R. Breitenbach. Mainz: Matthias Grünewald 1993.

TEOLOGIA SANKTUARIÓW
– ŚWIĘTYCH MIEJSC PIELGRZYMKOWYCH

Streszczenie

Artykuł koncentruje się na wybranych aspektach teologii sanktuariów – miejsc, które są celem chrześcijańskich pielgrzymek. Autor opiera się na tekstach biblijnych, szczególnie dotyczących Ziemi Obiecanej i Świętego Miasta Jerozolimy z jego świątynią, oraz dokumentach Papieskiej Rady do spraw Duszpasterstwa Migrantów i Podróżnych. Każde sanktuarium ziemskie na pierwszym miejscu wyraża miłość Boga do człowieka. Bóg swą inicjatywą tworzy miejsce dogodne do bliższego spotkania z człowiekiem. Z drugiej strony, człowiek sam poszukuje takiego miejsca. Sanktuarium jest miejscem, w którym człowiek „odpoczywa w Bogu” – wchodzi z nim w bliską wspólnotę. Jednocześnie zapowiada ono przyszłe zjednoczenie z Bogiem w wieczności – „wieczny odpoczynek w Bogu” po trudach ziemskiej pielgrzymki. Tam człowiek osiągnie pełną radość i szczęście. Tak jak Ziemia Obiecana i jerozolimskie świątynie były dla Izraelitów ośrodkiem tworzenia jedności i tożsamości narodu wybranego, tak dziś sanktuaria są narzędziem tworzenia i umacniania wspólnoty Kościoła przyciągającej do siebie przybyszów ze wszystkich stron świata. Artykuł podkreśla, że dzisiejsze sanktuaria są nie tylko miejscami intensywnej modlitwy, rozkwitu liturgii, ale także ośrodkami składania przez człowieka duchowych ofiar, pokuty i nawrócenia grzeszników oraz duchowej odnowy każdego pielgrzyma.

Słowa kluczowe: sanktuarium, pielgrzymka, teologia pastoralna, Biblia, duszpasterstwo pielgrzymkowe